

співробітництва та міжгалузевих партнерств. На розвиток галузі туризму впливають не лише фактори, а й умови, в яких вона функціонує.

Умовами розвитку галузі туризму є рівень розвитку національного господарського комплексу, особливо суміжних з туризмом галузей, що створюють можливості для розвитку галузі туризму та відповідної туристичної інфраструктури. До туристичної інфраструктури належать заклади розміщення та харчування різні за типом та рівнем обслуговування, заклади відпочинку та розваг, тощо. Крім розвитку туристичної інфраструктури до умов можна віднести рівень розвитку транспорту, що складається з транспортної мережі, транспортних засобів та їх технічних характеристик (місткість, швидкість, комфортність тощо), транспортної інфраструктури (аеропорти, вокзали та інші засоби, що забезпечують транспортну роботу, включаючи автоматизовані системи управління) [5, с. 99]. Транспортна складова є важливою передумовою розвитку як галузі туризму так і національного ринку туристичних послуг.

Висновок. Галузь туризму, як і будь-яка інша система, зазнає впливу факторів, різних за своїм напрямком впливу та силою і функціонує в певних умовах. Використання запропонованої класифікації дозволить згрупувати фактори та виявити їх вплив на галузь, регулювати динаміку та напрямок розвитку галузі туризму.

1. Азарян О. М. Ринок туристичних послуг: моніторинг і розвиток комплексу маркетингу: Монографія / О. М. Азарян, Н. Л. Жукова. – Донецьк: Вид-во ДонМУ, 2002. – 241 с.
2. География туризма и экскурсий в СССР: Учеб. пособие/ И. В. Зорин, И. И. Пирожник, Ю. М. Пряхин и др. – М.: Центр. рекл.-информ. бюро «Турист», 1985. – 87 с.
3. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Жукова М. А. Индустрия туризма: менеджмент организаций / М. А. Жукова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 200 с.
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти. - К.: «Альтерпрес», 2002. – 436 с.
6. Мажар Л. Ю. Теоретические основы анализа условий туристско-рекреационных систем// Региональные исследования. 2008. № 3. – С. 17-28.
7. Менеджмент туризма: Туризм и отраслевые системы: Учебник/ [И. В. Зорин, А. И. Зорин, А. Ирисова и др.]. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 272 с.
8. Мироненко Н. С., Твердохлебов И. Т. Рекреационная география. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1981 г.. – 207 с.
9. Щербакова С. А. Геоэкономика международного туризма. – Смоленск: Универсум, 2004.
10. Tourism. Online available at: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tourism>

УДК 911.3

Пендерецький О. В.

ЧИННИКИ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ КАРПАТСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУ

Дана оцінка чинників промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району. З погляду структурної перебудови господарського комплексу

краю встановлені prerogative промислового туризму як визначального в структурі перспективної моделі туристичної індустрії

Ключові слова: промисловий туризм, чинники, природні ресурси, екологічна ситуація, реклама, Карпатський суспільно-географічний район.

This rating factors of industrial tourism Carpathian social and geographical area. In terms of restructuring of economic complex of the land established prerogatives of industrial tourism as determining the structure of a promising model of tourism industry

Key words: industrial tourism, factors, natural resources, ecological situation, advertising, Carpathian socio-geographical area.

Вступ. Постановка проблеми. Карпатські гори є екологічно найчистішою територією України і однією з екологічно найбезпечніших частин всієї Європи. Нині цей чинник перетворився в усьому світі на головний у рекреаційній привабливості місцевості. Проте надмірна кількість промислових підприємств, розроблення і видобування корисних копалин в даному районі приносить як негативні фактори для рекреації, так і формує чинники становлення промислового туризму [1]. Важливим завданням, при цьому, є оцінити дані чинники для визначення соціально-економічних пріоритетів території з метою їх використання для промислового туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх досліджень та публікацій необхідно назвати навчальний посібник Рутинського М.Й. та Стецюк О.В. Туристичний комплекс Карпатського регіону України [6], навчальний посібник Мазура Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) [4], наукову монографію Рудька Г.І. і Адаменка О.М. Конструктивна геоecологія [5], а також ряд авторських праць [1; 2; 3].

Мета та завдання статті. Оцінити чинники промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району для перспективного його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Чинники, що впливають на розвиток туризму, можна розподілити на дві групи: статичні та динамічні.

Статичні мають незмінне в часі значення. До цієї групи належать природно-кліматичні, географічні, культурно-історичні. До динамічних чинників відносяться: демографічні; соціальні; економічні; культурні; науково-технічний прогрес.

До демографічних чинників, крім загального зростання народонаселення, варто віднести урбанізацію, тобто збільшення частки міського населення за рахунок скорочення чисельності сільських жителів. Важливим демографічним чинником є зміна вікової структури населення.

До соціальних чинників відноситься зростання добробуту населення, що активно беруть участь в туристичному обміні. Слід також зазначити, що індустріалізація сучасного суспільства створює великі стресові навантаження на населення і відповідно зумовлює потребу у відпочинку, рекреації, відновлювальній активності, в тому числі за допомогою туризму. Тому промислові міста є місцями підвищеного попиту на туризм

із метою відпочинку. Саме тут формуються різні сегменти з попитом на промисловий туризм.

Економічні чинники полягають у зміні структури споживання товарів і послуг у бік збільшення в споживчому кошику населення частки різних послуг, у тому числі й туристичних.

Культурні чинники – це насамперед зростання культурного рівня населення і в зв'язку з цим прагнення людей до ознайомлення із промисловими культурними цінностями.

Швидкий розвиток матеріально-технічної бази промислового туризму, іншими словами – туріндустрії, зумовлений науково-технічним прогресом. Це насамперед готельні ланцюги й інші колективні засоби розміщення, транспортні засоби для масових пасажирських перевезень. Особливо варто виділити впровадження в туріндустрію комп'ютерної техніки, без чого зараз неможлива організація масового туризму.

В Карпатському суспільно-географічному районі, з урахуванням наявного природного, економічного, наукового і технічного потенціалу, а також його історичних і географічних особливостей, стратегічна мета перспективного розвитку території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природи, матеріально-технічних, трудових і інтелектуальних ресурсів створити ефективну туристичну систему, яка забезпечить матеріальний добробут населенню і екологічну безпеку краю [4]. Важливим завданням, при цьому, залишається виробити нестандартні ходи і рішення для визначення пріоритетів у видах туризму, розвиток яких забезпечив би прогресивні зміни в економічному житті краю, що, у свою чергу, ініціювало би приплив капіталу (зокрема – іноземного).

Для ефективного розвитку туристичної індустрії краю природно-ресурсні можливості створюють всі умови. Його річна гранична місткість становить 8 мільйонів туристів і відпочивальників, а також 12 мільйонів екскурсантів і туристів вихідного дня [5]. Різноманітні мінеральні джерела вод, озокериту, рекреаційне використання лісів, з їх цілющим впливом на організм людини та сприятливим фоном для відпочинку і туризму зумовлюють високий попит даного району. Карпатські гори є екологічно найчистішою територією України і однією з екологічно найбезпечніших частин всієї Європи. Нині цей чинник перетворився в усьому світі на головний у рекреаційній привабливості місцевості. Крім того, паводки на гірських річках Українських Карпат, зумовлені злочинним вирубуванням лісів, завдали великих збитків не лише Україні, а й сусіднім державам. Тому зростає водорегулююче значення Карпат як для нашої держави, так і для сусідніх країн. З одного боку, порівняно з іншими регіонами, природа Карпат зазнала меншого негативного впливу людини і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан. Це дуже актуально для організації різноманітних форм відпочинку і туризму.

Сприятливим чинником для залучення туристичного контингенту як із східних регіонів так і з європейських країн є вигідне географічне положення території (Карпатський регіон знаходиться в центрі Європи). Через нього проходять різноманітні транспортні шляхи. Тут є всі умови для розміщення центрів міжнародного бізнесу, що стимулюватиме зростання таких напрямків промислового туризму як комерційного та ділового.

Широкий спектр напрямків діяльності промислового туризму [3] передбачає залучати до вирішення поставлених завдань спеціалістів різних галузей наукової, господарської, культурної, туристичної та ряду інших сфер діяльності. Одна з основних задач цього виду туризму – збереження та покращення екологічного стану територій та промислових туристичних об'єктів, ознайомлення з процесами і явищами, цікавими для фахівців-екологів, географів, геологів, краєзнавців, а також для пересічних громадян, які вболівають за природу та переймаються специфікою екологічних явищ.

Екологічна ситуація в рекреаційних зонах Карпатського регіону досить неоднозначна, вона реально диференційована за характером напруженості і залежна в значній мірі від розташування екологічно небезпечних промислових об'єктів. Варто відзначити, що розробки родовищ сірки в Яворові і Новому Роздолі знаходяться в безпосередній близькості курортів "Немирів", "Шкло" та "Розділ". Межі Стебницького калійного родовища впритул прилягають до курорту "Трускавець", а Прикарпатський нафтогазоносний район охоплює всі курорти і курортні місцевості передгірної і низько гірської зон Карпат. Для виправлення такого становища треба в першу чергу задіяти чинники економічної відповідальності за порушення екологічних вимог господарювання.

Карпатський край, який, порівнюючи з іншими регіонами країни, зазнав меншого негативного впливу людини і в багатьох місцях природа там зберегла свій первісний стан, насичений промисловими, військовими та історичними об'єктами, які в більшій мірі знаходяться в занедбаному, а то і залишеному стані. Проте ці об'єкти мають значну цінність для шанувальників промислового туризму, які хотіли би ознайомитися з технічним та науковим вирішенням промислових задач, можливістю відновлення їх працездатності, створенням атракційних закладів.

Для покращення розвитку Карпатського району, промисловий туризм має всі прерогативи для того, щоб зайняти своє визначальне місце. Організація спеціальних турів на шахти видобутку солі, дорогоцінних металів; сірчані кар'єри; свердловини видобутку нафти, мінеральної води, озокериту; об'єкти колишнього військового комплексу – ракетні шахти, сховища, складські приміщення; підприємства перероблення сировини і матеріалів; народні промисли і т.д. ціняться дуже дорого і дають високі прибутки, тому що їх відвідують науковці, промисловці, громадські та державні діячі (VIP – туристи) [5]. Необхідно також зазначити, що в Карпатському районі сформувався індустріально-аграрний тип

господарського комплексу з розвинутою промисловістю та багатогалузевим сільським господарством в якому вирощують: *продукцію тваринництва (м'ясу, молочну); зернові культури; овочівництво (огірки, капуста, морква, редис та інші); садівництво (яблука, груші, сливи, виноград); бджільництво (набирає розвитку в окремих районах); птахівництво (кури, гуси, індики, качки); крільництво, козярство та інші напрямки діяльності.*

Ці галузі сільського господарства, які мають достатньо розвинуту структуру в Карпатському районі, сприяють розвитку рекреації, туризму і забезпеченню краю свіжими сільськогосподарськими продуктами харчування, а технології їх вирощування, перероблення та зберігання завжди були важливим чинником для місцевих і закордонних туристів.

Необхідність реформування й розвитку рекреаційної індустрії Карпатського краю має бути усвідомлена на всіх рівнях державного управління, оскільки це єдиний найперспективніший шлях розв'язання соціально-економічних проблем цієї території. Однак для досягнення бажаних результатів необхідні виважені рішення і продумані практичні дії. Тому запровадження промислового туризму в краї розглядається у контексті структурної перебудови його господарського комплексу, в перспективній моделі якого галузь туристичної індустрії має стати однією з профільних.

Головні чинники промислового туризму Карпатського регіону:

- чинник територіального поділу праці (фактично в Україні є 2 регіони, умови яких дозволяють забезпечувати задоволення суспільних потреб в рекреаційних послугах: Причорноморсько-Азовський та Карпатський. Але в зв'язку з перевантаженістю першого з них і дедалі зростаючого попиту на рекреацію та відпочинок, Карпатський туристичний район залишається практично єдиною територією, яка може задовольнити попит населення на ці послуги);

- вигідне географічне положення території (Карпатський регіон знаходиться в центрі Європи, через нього проходять усі сполучення із країнами Заходу як транспортними засобами (автомобільний, залізничний дорожній), так і повітряне та трубопровідне, що міцно поєднує регіон з сусідніми країнами).

- Карпати можуть служити своєрідним полігоном дислокації центрів міжнародного бізнесу, що стимулюватиме ріст комерційного та ділового напрямків промислового туризму;

- висока екологічна безпека регіону (порівняно з іншими регіонами природа Карпат зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан, а це дуже важливо для розвитку туризму і відпочинку);

- соціально-економічна специфіка гір (в гірських районах чотирьох карпатських областей проживає близько 1,3 млн. чол., а гори створюють специфічні, надзвичайно складні умови для проживання і господарювання,

тому тут надзвичайно гостро стоїть проблема зайнятості, і, як наслідок - низький рівень матеріального добробуту населення);

- наявність необхідної природно-ресурсної бази разом із спорудами і устаткуванням по видобутку і переробці сировини (в регіоні налічується понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів, багато з них – унікальні; родовища озокериту; нафти і газу; солі; сірки; дорогоцінних металів; деревини; будівельних матеріалів і ін.);

- шахти і складські приміщення колишнього військового комплексу;

- споруди і устаткування діючих і зупинених підприємств;

- трубопровідне транспортування нафти і газу, соляної ропи та ін.;

- народні промисли та місця декоративно-прикладного мистецтва;

- економічна конкурентоспроможність рекреаційної сфери.

Наявність чинників промислового туризму зумовлена як природними багатствами краю так і творіннями людей, втіленням інженерної думки в розвиток регіону. Економічна криза дала певний поштовх до пошуку нестандартних підходів до вирішення соціально-економічних завдань сьогодення, що і посприяло початку розвитку промислового туризму, залучення відповідних спеціалістів до вирішення проблем реконструкції і модернізації діючих туристичних і санаторно-курортних об'єктів, відновлення закінених та збанкрутілих підприємств.

Широкий спектр чинників промислового туризму, які наявні в Карпатському туристичному регіоні, стали визначальними при виборі території запровадження цього нового виду туризму у нашої країні. Можна навести ще ряд переконливих аргументів на користь запровадження промислового туризму в Карпатського регіону. Але це не означає, що форсуючи процеси в даному напрямі, ми відразу ж досягнемо бажаних результатів. Тут необхідні зважені рішення і продумані практичні дії. Саме такі орієнтири треба закласти в державні програми соціально-економічного розвитку Карпатського туристичного регіону, які мають на практиці успішно поєднувати регіональні, державні і міжнародні потреби країни, забезпечивши при цьому прогрес у всіх сферах життєдіяльності на основі комплексного поєднання державної підтримки, ринкових механізмів і структур та підприємницької діяльності. Несумісність поєднання туристичної діяльності і промислових об'єктів, яка існувала раніше, на сьогоднішній час стає конструктивною реальністю, додатковим джерелом бюджетних надходжень для місцевих громад.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мальовничі ландшафти, рельєф, кліматичні умови створюють сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Карпати – єдиний регіон України, умови якого придатні для розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів. Природний потенціал рекреації органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури, що є теж привабливим для іноземних туристів, як для відпочинку так і оздоровлення, духовного збагачення. На території регіону знаходяться

пам'ятки історії та культури, найстарші з яких розташовані в районі Дністра та Закарпаття. На території чотирьох областей взято під охорону понад 6 тисяч пам'яток архітектури IX -XIX століть. Багато з них колись мали промислове значення, забезпечували людей засобами проживання. Таким чином, оцінка туристичного потенціалу території, з врахуванням наявного природного, географічного, економічного, наукового і технічного потенціалу є важливими об'єктивними передумовами розвитку промислового туризму в регіоні. А це значні капіталонадходження, тісні зв'язки з іншими державами і основне – створення широкої мережі робочих місць для місцевого населення.

Окрім історико-географічного, екологічного, бальнеологічного, мінералогічного, геоботанічного видів туризму, Карпатський край може запропонувати потенційним туристам знайомство із своїм промисловим комплексом, що є одним із найстаріших в державі, а по деяких параметрах – й унікальним. Важливу роль тут повинні відіграти промислові екскурсії, якщо керівники вітчизняних підприємств усвідомлять власну вигоду і відкриють двері для туристів (що поки що спостерігається вкрай рідко), а турагенти перестануть побоюватися відсутності попиту на подібні послуги. Таким чином однією з головних функцій промислового туризму є підняття іміджу самого підприємства – власна реклама.

1. Пендерецький О.В. Промисловий туризм в Україні: стан, перспективи розвитку. Український географічний журнал, №3. 2010. С. 48 - 51.
2. Пендерецький О.В. Екологічні аспекти розвитку промислового туризму в нафтогазовидобувних регіонах України. /Пендерецький О.В.// – Івано-Франківськ: Науковий вісник ІФНТУНГ. - 2009. Вип.4(22). С.148-152.
3. Пендерецький О.В. Концептуальна інформаційна кадастрова система об'єктів промислового туризму. Науковий збірник КНУ ім. ТГШ, №8. 2010. С. 59 – 64.
4. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 96 с.
5. Рудько Г.І., Адаменко О.М. Конструктивна геоecологія. - К.: "МАКЛАУТ", 2008. - 320 с.
6. Рутинський М.Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України. / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк // Навчальний посібник. – Чернівці: Книги - ХХІ, 2008. – 440 с.

УДК 911.3

Матвієнко В.М., Матвієнко Н.М., Хилевич Н.М.

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ І РОЗМІЩЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Розкрито значення рекреаційного комплексу, розглянуто основні групи чинників, їх склад та ступінь впливу на розвиток і розміщення рекреаційного комплексу Подільського району України.